

Feiten en cijfers Informele Zorg

Informele zorg doet zich voor in verschillende vormen, bijvoorbeeld mantelzorg, zorg door vrijwilligers, hulp voor en door buurtgenoten, zelfzorg, gebruikelijke zorg. In dit Feiten en Cijfers document gaat het om mantelzorg, zorg door vrijwilligers en buurthulp.

1. Mantelzorg

1.1 Hoeveel mantelzorgers geven hoeveel hulp?

In 2008 waren er volgens het SCP 3,5 miljoen Nederlanders van 18 jaar en ouder die mantelzorg verleenden.

- Kort en niet intensief, dat wil zeggen korter dan 3 maanden en minder dan 8 uur: 800.000
- Lang en niet-intensief, dat wil zeggen langer dan 3 maanden en minder dan 8 uur: 1,2 miljoen
- Kort en intensief, dat wil zeggen korter dan 3 maanden en meer dan 8 uur: 320.000
- Lang en intensief, dat wil zeggen langer dan 3 maanden en meer dan 8 uur per week: 1,1 miljoen.

Dit betekent dat ruim 2,3 miljoen mensen langer dan drie maanden hulp gaven en dat 1,4 miljoen mensen meer dan acht uur per week zorg verleenden. Zo'n 60% van de mantelzorgers die langdurig en/of intensief hulp geven, is vrouw en bijna de helft is tussen de 45 en 65 jaar, 20% is 65 jaar of ouder en 31% is jonger dan 45 jaar (Oudijk et.al. 2010).

Het CBS komt in 2012 op een aantal van 1,5 miljoen mantelzorgers die intensief of langdurig mantelzorg verleenden (CBS, 2013). Bij het CBS gaat het om mensen die van zichzelf zeggen dat ze mantelzorg verlenen, terwijl het SCP vraagt of men geholpen heeft in concrete zorgsituaties. Daar komt bij dat het CBS alleen mensen meeneemt die op het moment van enquêtering aangaven mantelzorg te verlenen terwijl het SCP rapporteert over een periode van een jaar.

1.2 Aantal overbelaste mantelzorgers neemt toe

Uit onderzoek van het SCP blijkt dat het aantal mantelzorgers tussen 2001 en 2008 vrijwel gelijk bleef, maar dat het aantal zwaar- of overbelaste mantelzorgers van 18 jaar en ouder van 300.000 in 2001 naar 450.000 in 2008 steeg. Overbelaste mantelzorgers ervaren dat hun zelfstandigheid in de knel raakt, dat de zorgverlening ten koste gaat van hun gezondheid en conflicten oplevert op het werk of in de thuissituatie (Oudijk et.al. 2010).

Uit onderzoek van het CBS blijkt dat ongeveer 220.000 personen zelf aangaven zich tamelijk zwaar tot zwaar belast te voelen op het moment van enquêtering (CBS, 2013). Naast de al eerder genoemde verschillen tussen CBS en SCP is ook de belasting van mantelzorgers verschillend gemeten. Bij het CBS is de belasting met een directe vraag gemeten, terwijl het SCP dat op basis van een reeks vragen naar symptomen deed.

1.3 Ontspoorde mantelzorg

Overbelasting bij mantelzorg verhoogt het risico op ontspoorde mantelzorg, dat wil zeggen dat een mantelzorger onbedoeld over de grenzen van de verzorgde heengaat, inadequate zorg levert, verwaarloost of op andere manier onbedoeld schade toebrengt. Over de omvang van ontspoorde mantelzorg is weinig bekend. Een indicatie kan verkregen worden door te kijken naar het aantal geregistreerde meldingen van ouderen mishandeling. In 2012 waren er 1027 meldingen, waarvan het 170 keer ging om ontspoorde zorg (17%). Meer informatie over ontspoorde mantelzorg is te vinden op [de website van MOVISIE](#) en in het [factsheet Ontspoorde Mantelzorg](#).

1.4 De relatie van mantelzorgers met degenen die langdurig en/of intensief hulp ontvangen

SCP onderzoek (Oudijk et.al. 2010) laat zien dat in 2008:

- 40% van de mantelzorgers (ruim 1 miljoen) hulp biedt aan een ouder of schoonouder
- 18% voor een partner zorgt (470.000)
- 11% een (stief/pleeg-)kind verzorgt (290.000)
- 15% voor een ander familielid zorgt (390.000)
- Een op de zes hulp geeft aan vrienden, kennissen, collega's of burens (420.000).

1.5 Mantelzorgondersteuning

Uit diverse onderzoeken blijkt dat mantelzorgers soms behoefte hebben aan ondersteuning. Het SCP (De Klerk, 2009) rapporteert dat 44% van de mantelzorgers behoefte heeft aan een vorm van mantelzorgondersteuning.

Groepen mantelzorgers met specifieke kenmerken en ondersteuningsvragen zijn jonge mantelzorgers, allochtone mantelzorgers, werkenden, mantelzorgers van dementerenden en mantelzorgers van ggz-cliënten (Duijvestijn, 2010).

Wat wordt geboden?

In 2010 ondersteunden verreweg de meeste gemeenten mantelzorgers met informatie (97%), advies, ondersteuning en begeleiding (96%), respijtzorg (87%) of voorlichting en training (87%). 10% biedt tevens andere vormen zoals mantelzorgmakelaars (professionals die regeltaken van de mantelzorger overnemen) en ontspanningsactiviteiten (Vonk et.al. 2013).

1.6 Respijtzorg en Kortdurend Verblijf

Een belangrijke vorm van mantelzorgondersteuning is respijtzorg: vervangende zorg, waarbij de zorg tijdelijk wordt overgedragen aan een andere zorgverlener zodat de mantelzorger even vrijaf heeft. Het SCP (De Klerk, 2009) rapporteert dat 24% van de mantelzorgers behoefte heeft aan respijtzorg. Kortdurend Verblijf is een functie in de AWBZ die mantelzorgers ontlast. Mensen met een beperking of een handicap die thuis wonen en permanent toezicht nodig hebben, kunnen met een indicatie voor Kortdurend Verblijf maximaal drie etmalen per week logeren, zodat hun mantelzorger vrijaf kan krijgen. Op 1 juli 2012 telde het CIZ 14.990 personen met een indicatie voor Kortdurend Verblijf. De groep met een verstandelijke handicap is daarbij het grootst: onder de 18 jaar gaat het om 8805 kinderen en jongeren, boven de 18 jaar zijn het 3.015 mensen (Scherpenzeel en Hermans, 2013). Meer informatie is te vinden in [Duurzame respijtzorg Feiten en cijfers](#).

2. Vrijwillige zorg

Er zijn verschillende soorten vrijwilligers in de zorg actief. Naast de vrijwilligers die regelmatig en uit zichzelf vrijwilligerswerk doen zijn er geleide vrijwilligers die vanuit een bepaalde opdracht en vaak met een verplicht karakter actief zijn, bijvoorbeeld re-integranten vanuit sociale activering of scholieren met een maatschappelijke stage. Verder zijn er werknemers die door hun bedrijf gestimuleerd worden om vrijwilligerswerk te doen. Ook zijn er mensen met (verstandelijke) beperking die via vrijwilligerswerk participeren in de samenleving (Zorg beter voor vrijwilligers, z.j.b.).

Cijfers over geleide vrijwilligers zijn er nauwelijks en hebben niet specifiek betrekking op vrijwilligers in de zorg. Om een indruk te geven: in het schooljaar 2008-2009 hebben circa 190.000 leerlingen een maatschappelijke stage gedaan (Boss, e.a., 2011), zijn er in 2004 36.600 werkstraffen aangeboden, waarvan ongeveer 75% succesvol is afgerond (Lünneman et al. 2005), en laat gemiddeld 30% van de bedrijven hun werknemers vrijwilligerswerk doen in werktijd (Dekker en de Hart, 2009).

Precieze cijfers over het aantal vrijwilligers in de zorg zijn niet te geven, omdat niet in elke deelsector bekend is hoeveel vrijwilligers er werkzaam zijn. De onderstaande cijfers zijn schattingen (Zorg beter voor vrijwilligers, z.j.a.). Ze hebben betrekking op verschillende jaren en er kunnen dubbeltellingen in voorkomen. Zo is een deel van de vrijwilligers die in de zorg werkt, verbonden aan een vrijwilligersorganisatie.

- Verzorgingshuizen 60.136 (2004),
- verpleeghuizen 40.125 (2002),
- gehandicaptensector 128.000 (2003),
- GGZ 60.400 (2003),
- ziekenhuizen 22.000 (1998),
- vrijwilligersorganisaties 250.000 (2009).

Meer informatie is te vinden op de website [zorg beter voor vrijwilligers](#).

Daarnaast zijn er 25.000 vrijwilligers die sociaal-emotionele, één op één ondersteuning bieden aan (thuiswonende) kwetsbare mensen. Dit wordt (intensieve) vrijwilligerszorg genoemd. Zij helpen naar schatting elk jaar 34.500 hulpbehoevenden en mantelzorgers (Mezzo, 2011).

3. Buurthulp

Buurthulp is een kleinschalig(e) voorziening of initiatief voor onderlinge hulp- en dienstverlening door en voor bewoners in buurt, wijk of dorp. Het is een vorm van informele zorg die het midden houdt tussen mantelzorg (persoonlijke band) en vrijwillige zorg (organisatieverband).

Van de 3,5 miljoen mantelzorgers in Nederland geeft 5% geregeld hulp aan een zieke of gehandicapte buurman of buurvrouw (De Boer e.a., 2009) wat neerkomt op 175.000 mensen. Daarnaast is hulp van buurtgenoten een belangrijke vorm van mantelzorgondersteuning. Zo'n 38% van de volwassenen in Nederland geeft wel eens hulp (boodschappen, huishouden) aan buren en buurtgenoten (Steenbekkers en Vermeij 2013).

05-08-2013

Bronnen

- Boss, E., Blauw, W. en Alblas, M. (2011) *Vrijwillige inzet 2.0. Vrijwillige inzet 2011*. Utrecht MOVISIE.
- Boer, A. de, M. Broese van Groenou en J. Timmermans (red.), (2009) *Mantelzorg; een overzicht van de steun van en aan mantelzorgers in 2007*, Den Haag: SCP (SCPpublicatie 2009/5).
- CBS (2013) [Persbericht 220 duizend Nederlanders voelen zich zwaar belast door mantelzorg](#).
- Dekker, P. & Hart, J.de (2009) *Vrijwilligerswerk in meervoud. Civil society en vrijwilligerswerk 5*. Den Haag: SCP.
- Duijvestijn, P.(2010). *Goed voor elkaar met de basisfuncties. Analyse van de basisfuncties vrijwilligerswerk en mantelzorg in het gemeentelijk beleid*. Utrecht: MOVISIE.
- Klerk, M., de, Marangos, A., Dijkgraaf, M. & Boer, A. de (2009). *De ondersteuning van Wmoaanvragers. Een onderzoek onder Wmo-aanvragers en hun mantelzorgers*. Den Haag, SCP.
- Koopmanschap, M. A., Exel, N. J. A., van, Bos, G. A. M., van den, Berg, B. van den, Brouwer, W. B. F. (2004). *The desire for support and respite care: preferences of Dutch informal caregivers*. Health Policy,68(3).
- Lünneken, K., Beijers, G. en Wentink, M. (2005). *Werkstraffen: succes verzekerd? Succes- en faalfactoren bij werkstraffen van meerderjarigen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Mezzo (2011). [Branchemonitor Ondersteuning informele zorg](#). Bunnik:Mezzo.
- MOVISIE (z.j.). [Factsheet ontspoorde mantelzorg](#). Utrecht: MOVISIE
- Oudijk, D., Boer, A. de, Woittiez, I., Timmermans J. & Klerk, M. de (2010). *Mantelzorg uit de doeken*. Den Haag: SCP.
- Scherpenzeel, R. & Hermans, M. (2013). [Duurzame respijtzorg. Feiten en cijfers](#). Utrecht: Expertisecentrum Mantelzorg.
- Steenbekkers, A. & Vermeij, L. (2013). [De dorpenmonitor](#). Den Haag: SCP
- Vonk, F., Kromhout, M., Feijten, P. en Marangos, A.M. (2013). *Gemeentelijk Wmo-beleid 2010. Een beschrijving vanuit het perspectief van gemeenten*. Den Haag: SCP
- Zorg beter voor vrijwilligers (z.j.a.) [Cijfers vrijwilligers in de zorg](#). Utrecht: MOVISIE, Vilans, Fonds NutsOhra. Geraadpleegd 5-8-2013.
- Zorg beter voor vrijwilligers (z.j.b.) [Diverse groepen vrijwilligers](#). Utrecht: MOVISIE, Vilans, Fonds NutsOhra. Geraadpleegd 5-8-2013.